

דיוגנס לֶאָרְטוּס

בעתו כל היפה מתרחש

מכתמים מתוך "חיי הפילוסופים"

מיוונית עתיקה: אברהם ארואטי

דיוגנס לֶאָרְטוּס חי ופעל ככל הנראה בראשית המאה השלישית לספירה. אמנם אין בידינו שום מידע על חייו, אך חיבורו הגדול, "חיי הפילוסופים" (הידוע גם כ"חיייהם ודעותיהם של הפילוסופים המפורסמים"), הוא המקור העתיק היחיד כמעט ששרד והגיע לידינו, ובו חומר רב על הפילוסופים מתאלס ועד אפיקורוס. האמת והבדיה שזורות זו בזו בחיבור ולכן ערכו ההיסטורי מוטל בספק. עם זאת, הוא מכיל מידע בלעדי וחשוב על קורות הפילוסופים ועל תורותיהם השונות, וכן על כתביהם, שאותם מקפיד המחבר לציין ברשימות מקיפות. ניתן ללמוד מחיבור זה מה רב החומר העיוני מן העולם הקלאסי שלא שרד, ואין אנו מכירים אותו אלא בשמותיהן של יצירות ותו לא.

המחבר הוסיף לפרטים הביוגרפיים גם שירים קצרים, לרוב מכתמים, על האישים השונים. יש שמכתמים אלה הם מפרי עטם של אחרים ויש שהם מפרי עטו של דיוגנס עצמו. מבחר המכתמים המוגשים בזאת לקוחים כמעט כולם מתוך הספר הראשון של היצירה. רק המכתם על אֶנְקְסֶגוֹרְס שייך כבר לספר השני. הבאתי גם מעט מן הדברים שהקדים דיוגנס לכל מכתם. תוספות משלי מובאות בסוגריים מרובעים.

כל המכתמים תורגמו במשקליהם המקוריים. לרוב מדובר בדו-טור אלגי, כלומר צמד של שורת הקסמטר דקטילי ולאחריה שורת פֶּנְטֶמֶטר:

$$\begin{array}{ccccccc} \_ \_ & | & \text{UU} \_ & | & \text{UU} \_ & | & \text{UU} \_ & | & \text{UU} \_ & | & \text{UU} \_ \\ & & \_ & & \_ & & \_ & & \_ & & \_ \end{array}$$

$\_ =$ הברה ארוכה (במקור); $U =$ הברה קצרה (במקור). בהקסמטר העברי יש להטעים את ההברה "הכבדה" הראשונה בכל יחידה מטרית. כמו כן, בטור ההקסמטר וכן בחציו הראשון של הפנטמטר יכולות שתי הברות קצרות ("קלות") להתחלף בהברה אחת ארוכה.

א"א

א. מכתמים על פילוסופים אגדיים: מוסיאוס, לינוס ואורפאוס

אומרים כי מוסיאוס, בנו של אומולפוס, היה הראשון שכתב בחרוזי שיר על תולדות האלים וכן על כיפת השמים; וכי טען שכל הדברים מקורם אחד, ואליו הם שבים בהתפרקם. הוא הלך לעולמו בפלרון, וזה נוסח מצבתו:

בְּנוֹ שֶׁל אֹמּוֹלְפוֹס, מוֹסִיאֹוס, אֲדַמַּת פְּלֶרוֹן תִּכְסֶהוּ;
כָּאֵן תַּחַת זֶה הַצִּיּוֹן נָח לְלֵא רוּחַ גּוֹפּוֹ.

לינוס הלך לעולמו באובויאה, אחר שאפולון ירה בו חצו, וכה נכתב על מצבתו:

לִינוֹס, אִישׁ תְּבֵאֵי הַמַּת, אֶרֶץ זֹו אוֹצְרָתוֹ; אוֹרְנִיָּה,
מוֹזָה שְׁמִימִית, הוֹרְתוֹ, נִזְרַיָּפָה לְרֵאשָׁה.

על פי הסיפור, הוא [אורפאוס] מצא את מותו בידי נשים, אך על פי כתובת המצבה בדיאון שבמקדוניה, חזיו שמים הרגו. זה לשונה:

פֶּה אֶת אוֹרְפָּאוֹס, אִישׁ תְּרַקִּיָּה זְהוּב־נִבְל, הַטְּמִינוּ הַמוֹזוֹת;
זְאוֹס שֶׁר־שַׁחַק קָטְלוּ בַּחֲזִיזוֹ הָעֵשֶׂן.

ב. תאלס ממילטוס

אף אני חיברתי את זה המכתם על אודותיו בכרך הראשון של ספרי "אפיגרמות", הקרוי גם "פמטרס":¹

תָּלֵס הָאִישׁ הַחֲכָם צָפָה בְּתַחֲרוֹת הָאֲתֵלֵטִים;
זְאוֹס, אֵל שְׁמֵשׁ, אֶתָּה מִן הַמְּגֵרֵשׁ חֲטַפְתּוֹ.
אֲהַלְלֶךָ כִּי לְקַחְתּוֹ אֵלֶיךָ, הֵן מִן הָאֶרֶץ
לֹא עוֹד יְכוֹל הַזְּמַן בְּכוֹכְבִים לְחַזוֹת.

ג. כילון

אִישׁ לְקַדִּימוֹן, חֲכָם וְשֵׁמוֹ כִּילוֹן, כִּכָּה הַבִּיעַ:
אֵין לְהַגְזִים; בְּעַתּוֹ כָּל הַיָּפָה מִתְרַחֵשׁ.

¹ כלומר, ספר מכתמים במגוון משקלים.

ד. סולון

להלן גם החרוזים האלגיים, שבהם חזה את משטר העריצות של פִּיִּסְטֵרְטוֹס:

מִן הָעֵנָן בָּא כּוֹחַם שֶׁל הַבָּרָד וְהַשֶּׁלֶג,
רַעַם הִרְיֵהוּ נוֹצָר מִן הַבָּרֶק הַזוֹהָר.
עִיר יַחְרִיבוּ גְבָרִים תְּקִיפִים, וּבְגִלְלַת חֶסֶר יִדַע
מֵהוּ טִיבוֹ שֶׁל עָרִיץ, עִם יְהֵא עֶבֶד נִרְצָע.

כאשר הבין סולון כי פיסטרטוס שולט כרוזן זה כבר, כתב לבני אתונה את הדברים הבאים:

אִם תִּסְבְּלוּ אֵימֹת בְּגִלְלַת רְשָׁעוֹתֵכֶם הַנוֹאֲלֹת,
בֵּל תֹּאמְרוּ: זֶה גְזֵרָה בְּאֵה מֵעַם הָאֱלִים.
יַעַן אַתֶּם הַחֲמַרְתֶּם הַמַּצָּב, נִשְׁבַּעְתֶּם גַּם בְּאִמֹן,
וּבִשְׁל כֶּף נִשְׂאֵתֶם זֶה הָעֵבְדוֹת הַקָּשָׁה.
אִישׁ אִישׁ מִכֶּם בְּעֵקֶבֹת פְּעָמֵי הַשׁוֹעֵל הֵן תִּדְרָכוּ,
אָפֶס אֵת זֹאת כָּלְכֶם לֹא הִשְׁפַּלְתֶּם לְהִבִּין.
כִּי תִשְׁתָּאוּ לְדַבְּרֵי, לְחֻלְקַת לִשְׁוֹנוֹ שֶׁל הַגָּבֵר,
אֶף אֶל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה, כָּלֵל לֹא תִסְבוּ מִבֵּט.

ישנו אף מכתם מפרי עטנו בספר "פִּמְטְרוֹס", שהזכרתיו לעיל, ובו סיפרתי על כל אנשי השם אשר הלכו לעולמם; אף נקטתי את כל המשקלים והמקצבים, הן במכתמים הן בשירה לירית. והרי חרוזי:

אִשׁ קַפְרִיִּסִין, זֶה אֶרֶץ נֹכַר, אֲכֹלָה אֵת גּוֹפֵת סוֹלוֹן,
וּבְסִלְמִים עֲצֻמוֹתָיו, בָּר יַעֲלֶה מֵאֶפְרוֹן.
בָּרִם לוֹחֹת עֵץ סוֹבְבִים² חִישׁ נִשְׂאוּ אֵת נִפְשׁוֹ הַשְּׂמִימָה,
יַעַן הִיטִיב בְּחֻקָּיו, נִטַּל הֵם קָל עַד מָאֵד.

ה. פִּיטְקוֹס

פעם, כך אומרים, השיב החכם בזה הלשון לצעיר אשר בא להיוועץ עמו בדבר נישואין; קלימכוס מספר זאת בספרו "מכתמים":

² עליהם כתב את חוקיו.

זר בן העיר אטרנוס כה שאל את בנו של הירדיוס,
את פיטקוס החכם, שמיטילנה ביתו:
"אבא ישיש ויקר, הנה שתים כלות לי תקראנה:
האחת בממון וביחוס לי תשוה,
ברם השנייה עברתני. מה אפוא טוב? בוא אמר נא,
עוץ לי עתה עצתך, מי מן השתים אשא."
שח; אז נטל הזקן את מטהו־נשקו ואמר לו:
"שווה, הביטה כעת! המה יורוך הכל."
שמה בצמת רחב כמה ילדים סובבו את
סביבוניהם המהירים במשיכות חוט נמרצות.
"לך ועקב אחר אלה!" אמר, והוא קרב שמה;
הם אז חוזרים ואומרים: "רק את שלך תסובב!"
ככה שמע אותו זר וותר על ארמון ורום יחס,
זאת לא יקה, כי שעה אל אזהרת הילדים.
את הפלה הפחותה אז נשא אל ביתו הצנוע.
דיאון, נהג כמותו: רק את שלך תסובב!

1. קלאובולוס

קלאובולוס, בן אואגורס, איש לינדוס, אך על פי דוריס – איש קאריה. יש מייחסים את מוצאו להרקלס; מספרים כי נתייחד בכוחו וביפי תוארו, וכי עסק גם בפילוסופיה מצרית. בת הייתה לו, קלאובולינה, שכתבה חידות בחרוזי הקסמטר. קרטינוס מזכירה במחזה שכתב הנושא את שמה על דרך הריבוי, "קלאובוליני". עוד נאמר, כי קלאובולוס שיקם את מקדשה של אתנה, אשר דנאוס יסדו. הוא אף חיבר מזמורים ומליצות, כשלושת אלפים טורי שיר. יש אף מספרים כי כתב את המכתם על אודות מידס [משקל: הקסמטר דקטילי]:

על ציינו של מידס אשכנ, בתולה מנחשת.
מים כל עוד יפכו ועצים תמירים ילבלבו,
שמש כל עוד יזרח ויהל ולבנה תפיץ נגה,
כל עוד מימי נהרות ישטפו, גלי ים גם ירגשו,
כאן אנוכי אעמד, על זה הציון רב הבכי,
ואבשר לכל הלך, כי מידס טמון פה בקבר.

פמפילה מוסרת בחיבורה "רשומות", כי החידה הבאה אף היא משלו:

אם יחידה ובנים שנים-עשר לה. איש איש מאלה
 אב לבנים, פעמים שלושים, במראם יבדלו:
 אלה צחרים לעין הצופה ויתרם שחרי גון;
 אף שבני נצח הנם, בכל זאת גוועים הם כלהם.

והתשובה: השנה.³

ז. פריאנדרוס

ישנו אף מכתם משלנו:

אל תתעצב לעולם כי דבר מה לא השגת; להפך:
 כל שהאל יתנה, שמח בו באפן שוה.
 יען פריאנדרוס, גבר חכם, נסתלק מרב עצב,
 כי לא יכל להשיג את שחשק בלבו.

ח. פרקידס

ישנו אף מכתם מפרי עטנו במשקל הפרקרטאי,⁴ וזה לשונו:

איש נודע פרקידס
 סירוס פעם גדלהו.
 יש ספור שכנמת
 את מראהו השחיתה.
 אז צנה: "הניחוני
 על אדמת בני מגנסיה

³ לפיכך תרגמתי בטור הראשון של החידה: "אם" בעוד שבמקור כתוב: pater, כלומר, אב. זאת על שום המין הדקדוקי של התשובה; ביוונית: eniautos (שנה) – זכר, ובעברית – נקבה. כך גם באשר לבני הבנים, המסמלים את היום והלילה; ביוונית מדובר בנקבת, הואיל והמין הדקדוקי של "יום" ו"לילה" ביוונית הוא נקבה ובעברית, שוב, זכר.

⁴ משקל זה (טורו של פרקרטס) מורכב משלוש יחידות מטרייות: טרוכיאוס, דקטיל, טרוכיאוס. תבניתו: U _ | UU _ | U _ . (יש להטעים את ההברה הראשונה בכל יחידה). התרגום משמר את המשקל המקורי.

וַיִּנְצְחוּ הָאֲפֹסִים,
אֲזַרְחִים אֲנֹשֵׁי חֵיל.
כֹּה הוֹרָה דְבַר אֱלֹהִים,
אִישׁ בִּלְתוֹ לֹא יָדַע זֹאת.
כִּי נִפְטַר אֶצֶל אֱלֹהִים.
אוֹת אָמַת אִם בֵּן לְנוֹ:
אִישׁ חָכָם וְנִבּוֹן דַּעַת
הֵן כְּשֹׁחֵי יֵשׁ בּוֹ רוּחַ,
הֵן כְּשֹׁמֵת וְאִינוּ עוֹד.

ט. אַנְקִסְגוֹרִס

ישנו אף מכתם מפרי עטנו על אודותיו:

פֶּעַם אָמַר אַנְקִסְגוֹרִס: "עֲשֵׂת לֹוֹהֵט הִיא הַשְּׁמֵשׁ."
וּמִשׁוֹם כִּי הֵן נִגְזַר דִּין זֶה הָאִישׁ לְמִיתָה.
אֵף עַל פִּי כֵן פְּרִיקֵלִס יִדִּידוּ הָיָה לוֹ לְעֹזֵר,
אֵךְ הַחֲכָם הַתְּאֵבֵד, יַעַן נִחַן בְּרִגְיִשׁוֹת.